

Mgr. Marta Kučerová
Múzeum v Kežmarku

Kušnierska brána na obrazení Kežmarku z rokov 1620 – 1640. Vľavo od nej je Malá veža. Pozri ďalej!

Európske dni archeológie 16. – 18. jún 2023

VÝSKUM NA UL. KUŠNIERSKA BRÁNA V KEŽMARKU

Vývoj a podoba opevnenia Kežmarku

Časti opevnenia:
priekopa   parkánový múr/eskarpa   hlavný múr   brána   bašta

Opevnenie:

1368 – prvá zmienka

1433 – poškodené husitmi,
snaha rozobrať,
nariadenie cisára
Žigmunda o oprave

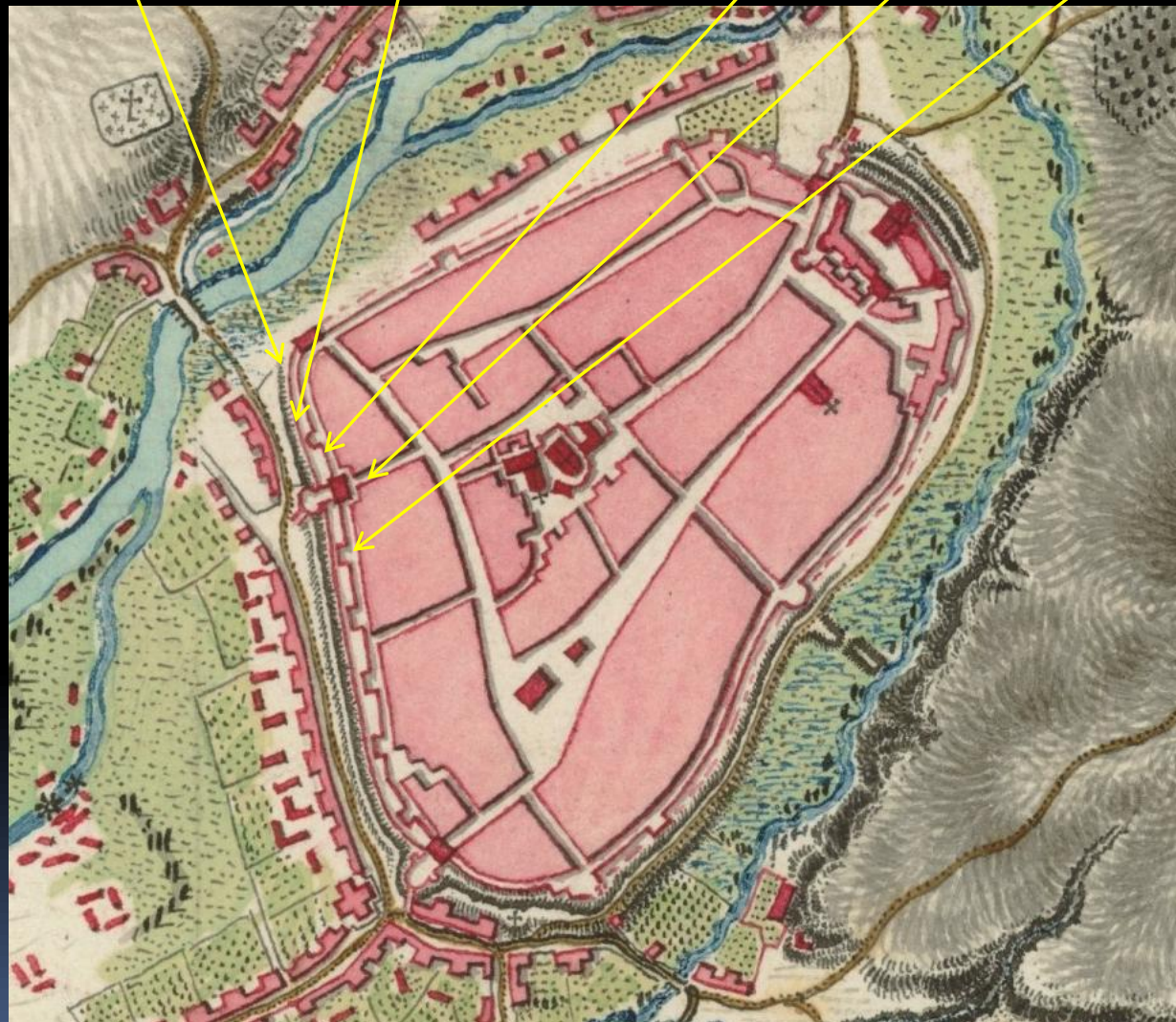
1506 – výstavba bašty,
priekopa za hradom

1515-1516 – nové múry
a pevnostné prvky

1526 – vylepšené múry na
S strane

1545 – výstavba bašty pri
mestskej priekope

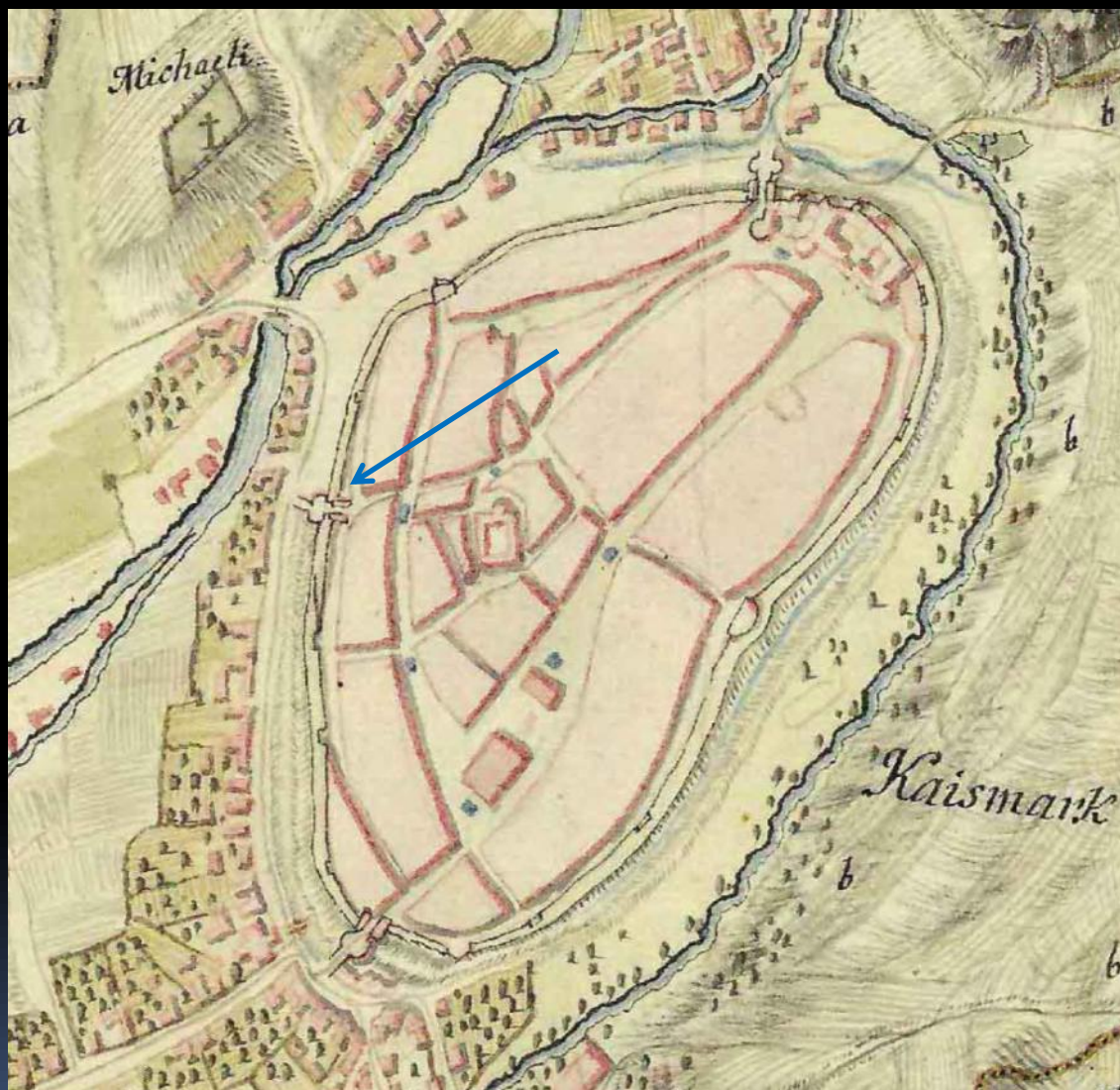
1556 – do skaly vysekaná
priekopa pod Vyšnou
bránou a opevnená
silným múrom, Nižná
brána -murovaný
most a rondel

Kežmarok, tereziánske mapovanie 1769

Dobové opisy mestského opevnenia

- 1434 – 3 brány a dve veže –
Nová a Okrúhla
- 1477 – strážcovia iba dvoch
brán (Vyšná a Nižná)
- 1603 – brány -Vyšná, Nižná,
Szewch (szücs)
veže – Malá, Varkoč,
Okrúhla, Kalich – Kalk
(Vápenná), bašty,
múry a priekopy
- 1605 – odovzdanie častí
opevnenia do opatery
cechov: 3 brány +
veže- Malá (Murárska),
Hrubá (Obuvnícka),
Hrnčiarska, Krajčírska
(Vápenná), Mäsiarska
(bastión?)
- 1692, 1693 – stav opevnenia,
na mnohých miestach
potrebné opravy,
parkan takmer zbúraný

Chotárna mapa Kežmarku 1756,
šípkou je označená Kušnieska brána

Kušnierska brána a mestské opevnenie na historických mapách

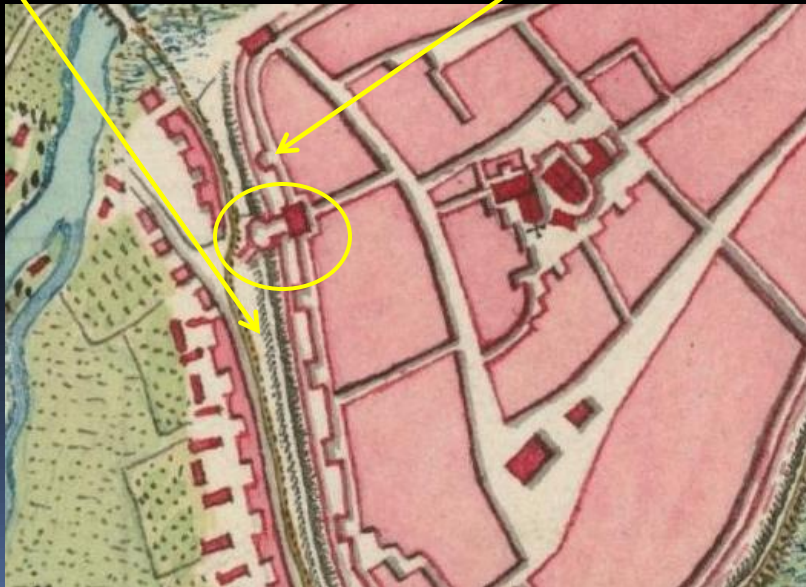
dvojitá priekopa

bašta/veža

1756

1764

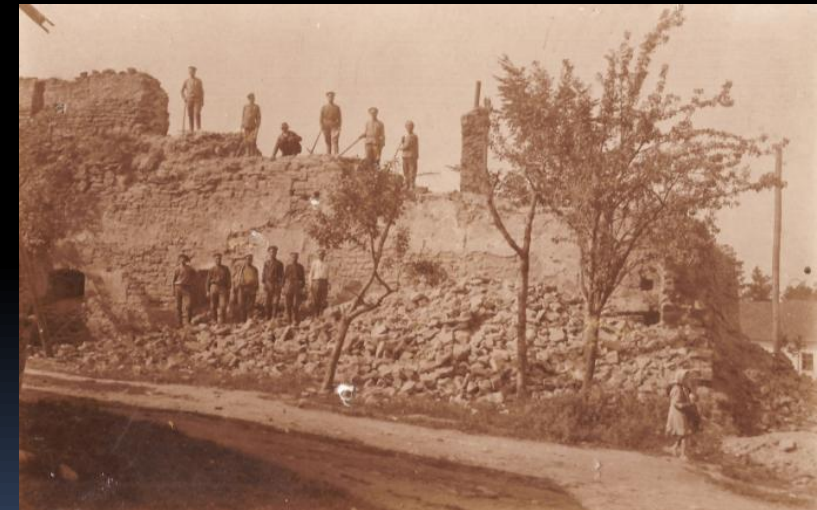
1769

1814

SOŠ ul. Kušníerska brána 349/2

Výstavba školy v rokoch 1912 – 1913 viedla
k zbúraníu časti mestského opevnenia,
vrátane pozostatkov Kušníerskej brány

Rozoberanie Kušníerskej brány,
dobová fotografia

Katastrálna mapa Kežmarku 1870
s pôdorysom Kušníerskej brány

Zmienky o Kušnierskej bráne

1434 – spomínajú sa tri mestské brány

1477 – nespomínajú sa jej strážcovia

1603 – Szewch (zo „szücs“ - kožušník) kapu.

„Veža zvaná Szewch kapu , pod ktorou bola v minulosti brána, je už zastavaná.“

Mala 3 prekryté podlažia. Na najvyššom bol vojnový samostrel a 6 bradáčov

(hákovníc). Od Vyšnej brány bola

vzdialená ca 370 m (199,5 siah), od nasledujúcej veže zvanej Malá ca 37 m (20 siah).

1692 – „Kušnierska brána je rozštiepená a uvoľnená od hradieb z oboch strán a je potrebná jej renovácia“

1693 – „Kušnierska brána je na niekoľkých miestach ako zvonka, tak aj zvnútra zhora až dole rozčesnutá puklinou“. Mala sa zbúrať a postaviť nová. Nedošlo k tomu pre verejný odpor obyvateľstva a veľké dane. Na zač.

18. storočia bola skoro ruinou. Napokon bola na príkaz magistrátu najskôr spolovice , neskôr úplne rozobratá. G.Bohuš:

„V zimnom období vždy býva zatvorená, otvorená býva počas jari a celého leta.“

Fotografie zo začiatku 20. storočia

Historické fotografie zo zač. 20. stor.

Pohľad od západu – vstup do brány

Na fotografiách, pri pohľade zo severu, je vidieť vonkajšiu priekopu, zvyšky komplexu Kušnierskej brány, s bránovou vežou

s predsunutým okrúhlym barbakánom

a deštrukciu parkánového múra/ eskarpy tvoriacej oporný múr prvej priekopy

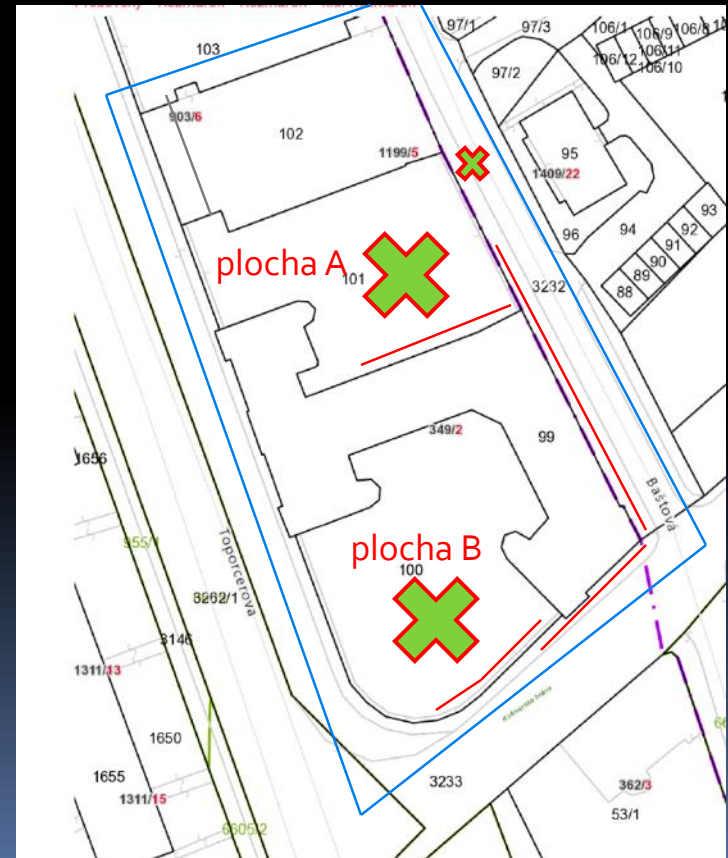
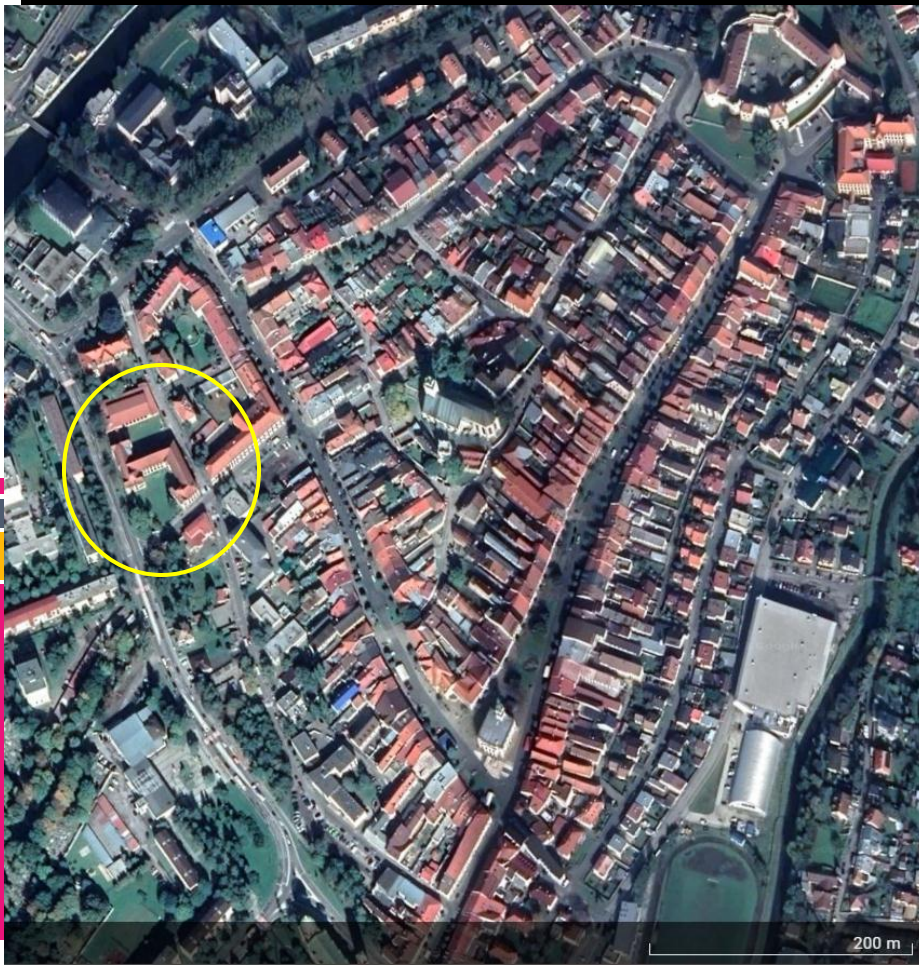

SOŠ uI. Kušníerska brána

Rekonštrukcia v rokoch 2022 – 2023

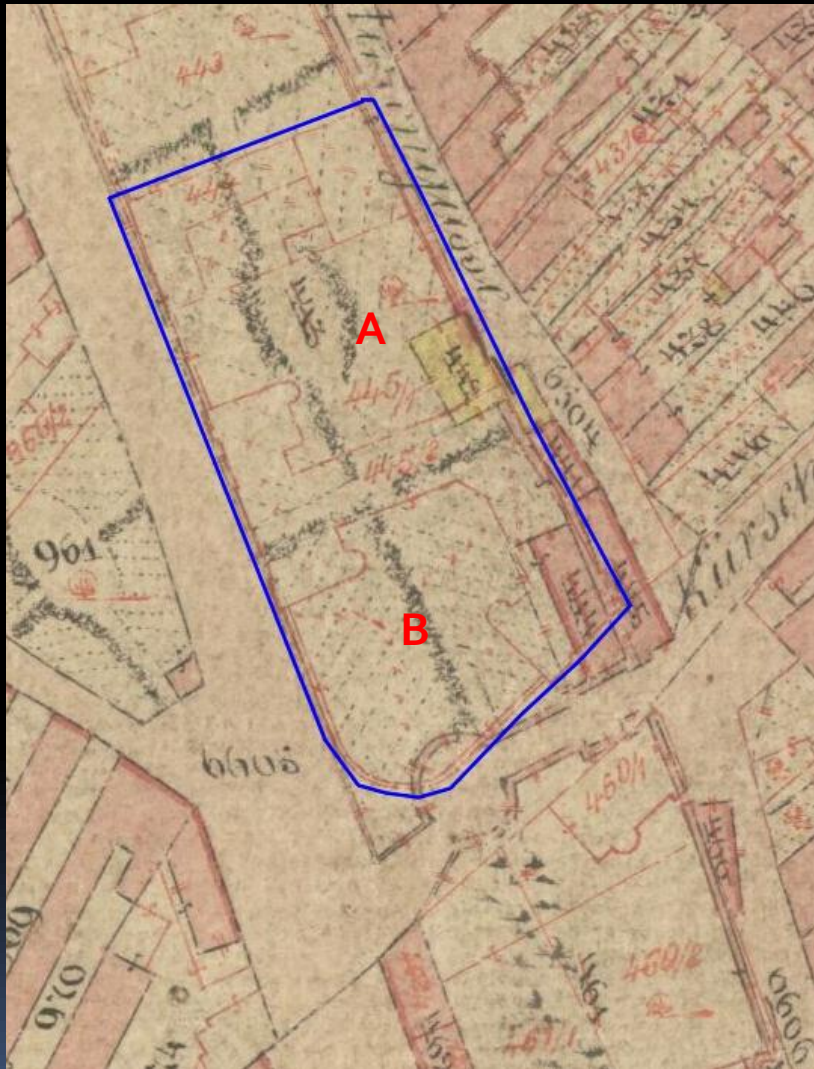
Archeologický výskum v roku 2022

*Na ortofotomape je vyznačená poloha školy,
Na podklade katastrálnej mapy je modrou farbou
vyznačené dotknuté územie, červenými líniami
a krížikmi plochy so skúmanými časťami opevnenia.*

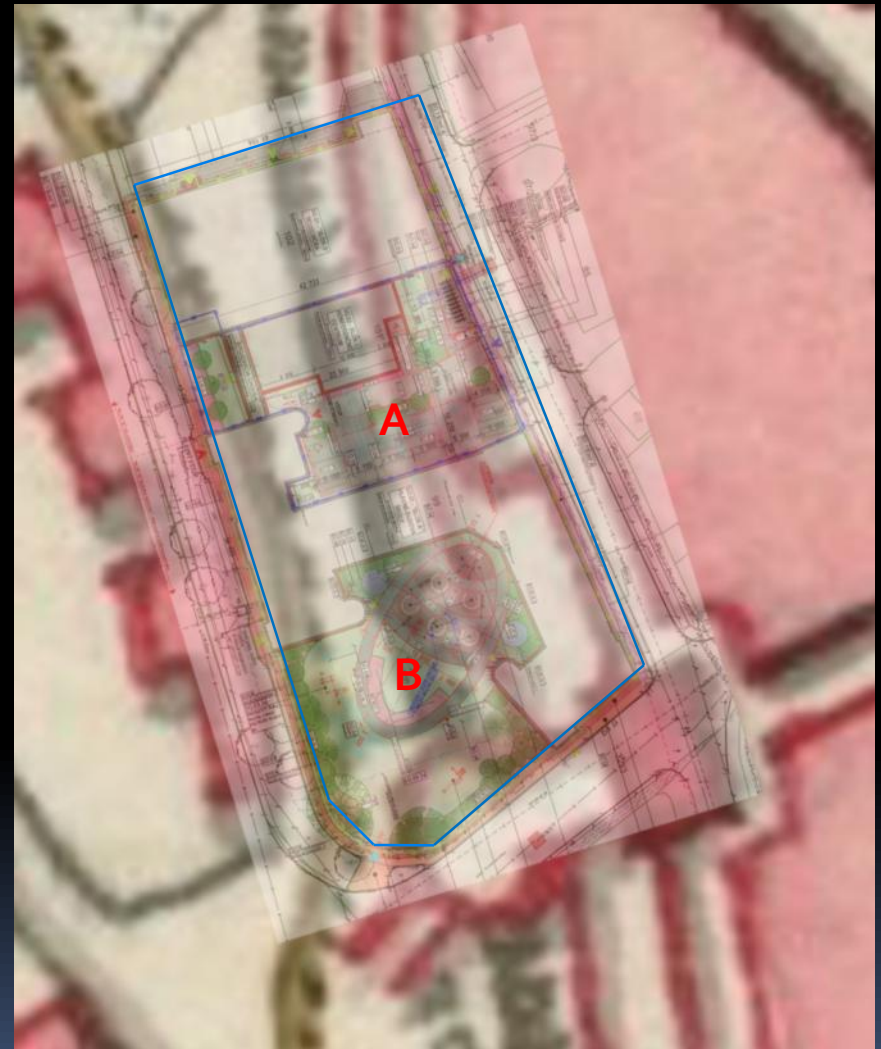

Východiská archeologického výskumu 2022 alebo, ako sme vedeli, že tam niečo bude

Mapa z roku 1870 s pôdorysom Kušnírskej brány a záujmové územie vyznačené modrou líniou

Mapa z roku 1769 s pôdorysom brány a nad ňou bašty/veže a záujmové územie s pôdorysom školy

A Dvor od ul. Baštová

Vo výkopoch pre inžinierske siete a výkope na odvlhčenie muriva školy sa na viacerých miestach podarilo sledovať líniu parkánového múra, ktorý chránil a spevňoval (eskarpa) stenu priekopy, ležiacu bližšie k hlavnému múru opevnenia.

Parkánový múr/
eskarpa

A Dvor od ul. Baštová

Kontraeskarpa

Vo výkope pre drenážnu jamu sa pod novovekými násypmi v hĺbke 1,4 m podarilo zachytiť múr, ktorý spevňoval vonkajší okraj priekopy - kontraeskarpu. Takto sa zistila šírka priekopy (11 m) ohraničenej dvoma múrmi. Jej hĺbku odhadujeme na 6 m. Výskum priekopy by pre vysokú hladinu spodnej vody nebol možný.

A Dvor od ul. Baštová

bašta/
veža

escarpa

Vo výkope pri múre školy vo dvore sa odkryli pozostatky muriva bašty, resp. veže, ktoré pri výstavbe školy jednoducho obmurovali základmi školy. Vo vzdialenosti približne 6 m sa pred baštou našiel aj už spomenutý parkánový múr (eskarpa), ktorého priebeh rešpektoval jej pozíciu.

Bašta/ veža

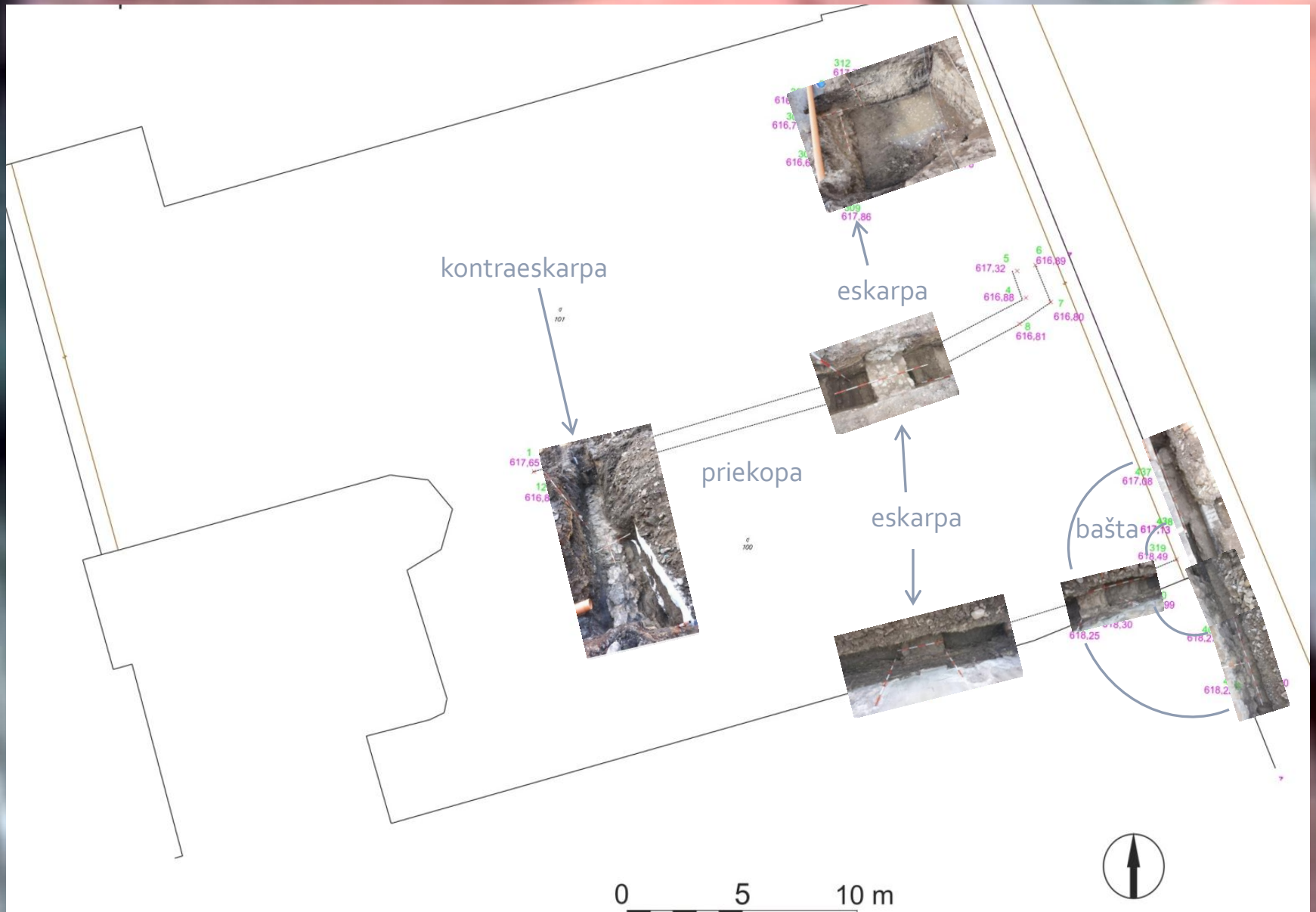
Pozdĺž základov školy na ul. Baštová sa našli aj zvyšky hlavného múra opevnenia, pričom sa zachovali úseky, v ktorých z hlavného múra vybiehalo murivo bašty

Ul. Baštová

Vnútorne nárožie bašty

Časť A – poloha nálezov v dvorovej časti (zväčšené)

B Dvor od ul. Kušnierska brána a ul. Kušnierska brána

Parkánový múr/eskarpa

Krátky úsek parkanového múra vo výkope pre kanalizáciu pozdĺž ul. Kušnierska brána, blízko miesta napojenia na vežu brány

Vo výkope pre odvlhčenie ohradového múra boli na dvoch miestach odkryté časti muriva barbakánu, pristavaného ku kontraeskarpe.

Kontraeskarpa

Barbakán

B Dvor od ul. Kušnierska brána

B Dvor od ul. Kušnierska brána

Barbakan a kontraeskarpa

Plošný odkryv koruny oboch murív

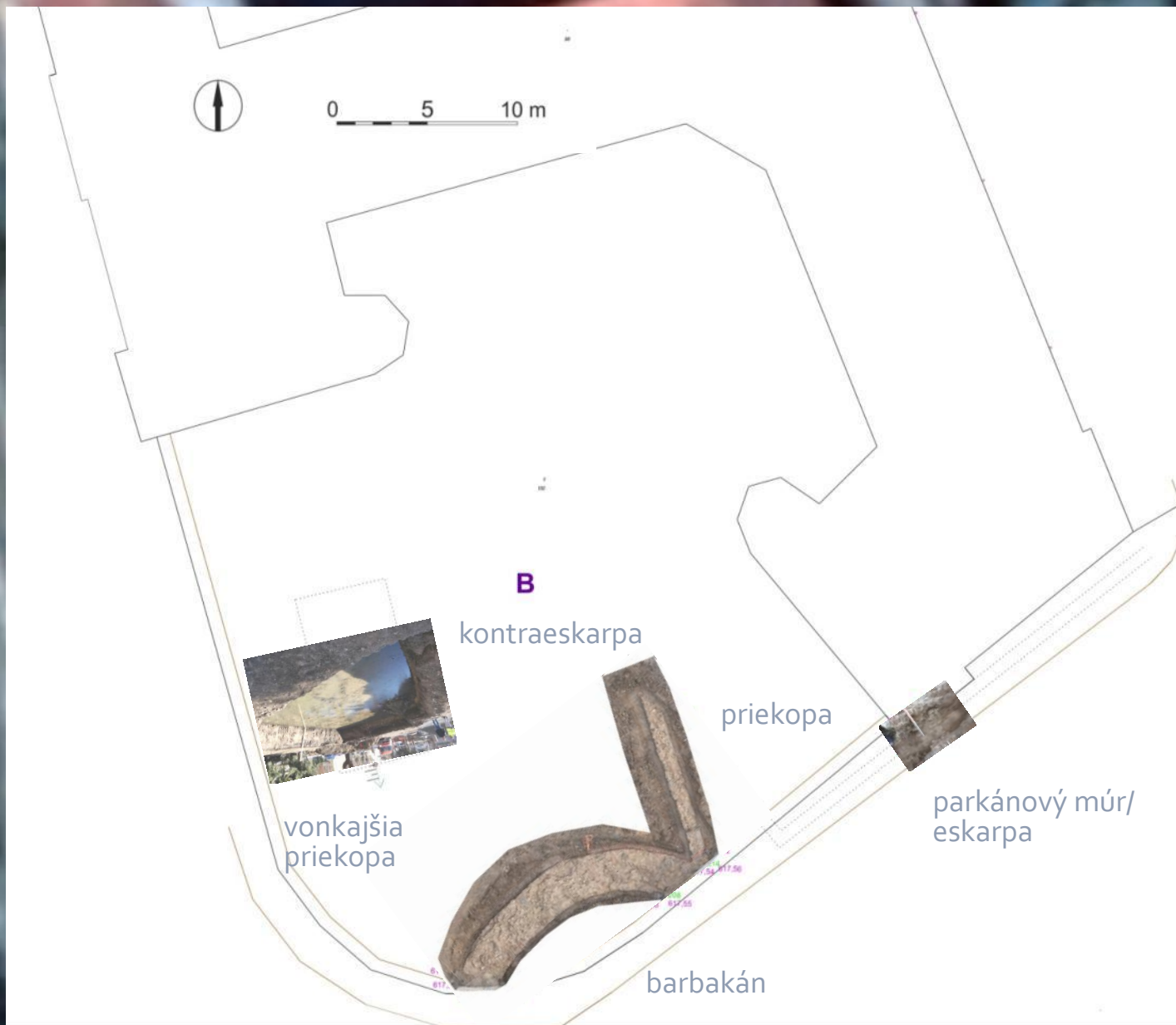
■ Kontraeskarpa, výkop pre kanalizáciu

Vonkajšia priekopa, jej V okraj v profile výkopu

Časť B - poloha nálezov v dvorovej časti a chodníku

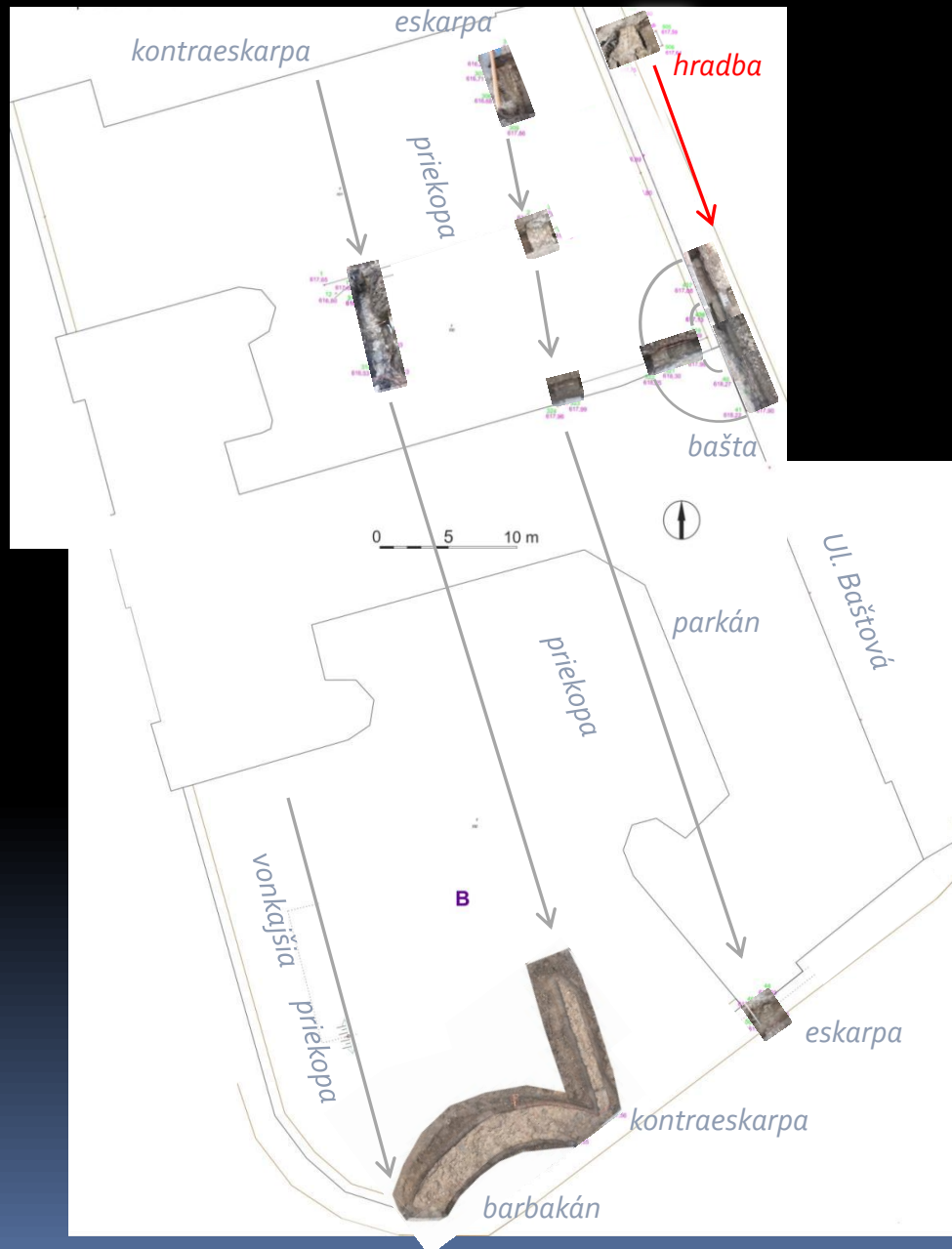
Hlavný hradobný múr na ul. Baštová

Vo výkope pre prípojky na verejný vodovod a kanalizáciu na Baštovej ulici sa podarilo odkryť východnú polovicu hlavného múra opevnenia. Porovnaním s jeho západným okrajom zachyteným vo výkope popri škole sa podarilo určiť celkovú šírku hlavného hradobného múra (2,5 m). Porovnaním s polohou parkánového múra (eskarpy) bolo možné stanoviť šírku parkánu, t.j. priestoru chránenom múrmi opevnenia, v ktorom sa pohybovali obrancovia počas obrany hradieb, na 7 – 10 m.

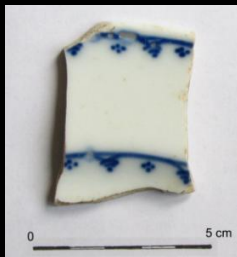
Rekapitulácia výsledkov výskumu podľa nálezov a archívnych prameňov

Počas výskumu na SOŠ ul. Kušníerska brána boli zdokumentované tieto prvky mestského opevnenia:

- Hlavný múr mestského opevnenia (š. 2,5 m).
- Bašta mestského opevnenia (š. 10,5 m, pred hlavný múr vyčnievala do vzd. 5,5 m, šírka múra 2,9 m, vnútorný priestor o veľkosti 4,7 x 2,6 m).
- Parkánový múr (š. 0,9 m) ležiaci pred hlavným múrom vo vzdialenosti 7 – 10 m, ktorý bol murovaným pažením vnútornej steny prvej priekopy (eskarpa). Týmto sa podarilo zistiť šírku parkánu – krytého priestoru pred hlavným múrom mestského opevnenia a parkánovým múrom (t.j. eskarpa).
- Vonkajší múr priekopy (kontraeskarpa; š. 0,8 m) vzdialený od eskarpy 11 m (šírka priekopy)
- Predsunuté opevnenie – barbakán s kruhovým pôdorysom (š. múra 2,2 m) a predpokladaným priemerom ca 20 m.
- Druhá, vonkajšia priekopa, jej východný okraj nebol spevnený múrom, západný okraj leží pod dnešnou štátnou cestou.
- Celkovú šírku opevnenia v mieste Kušníerskej brány tak možno odhadnúť na 40 m.

Datovanie prvkov opevnenia a ukážky drobných nálezov

Nálezový materiál z novovekých zásypov a násypov

Nálezový materiál z novovekých zásypov a násypov

Nález podkovy z dlažby prihradobnej uličky

Stredoveká keramika z tmavej ílovitej vrstvy nad podložíom

Legenda:

0 5 10 m

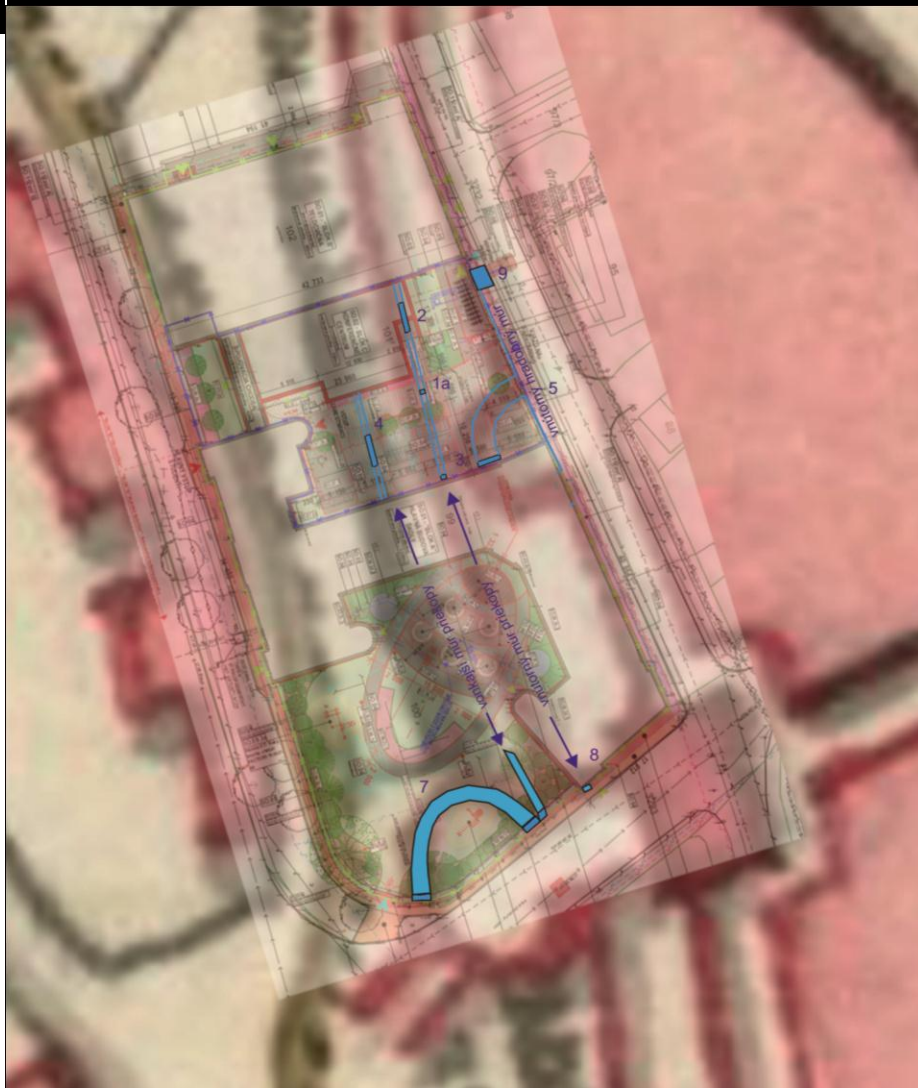
- 14. stor.
- 15. stor.-1.pol. 16. stor.
- 2. pol.16. stor.

hlavný múr
východný
okraj

západný
okraj

Konfrontácia s historickými mapami

1769

1870

Interpretácia výsledkov výskumu podľa nálezov a archívnych prameňov

Hlavný múr a bašta mestského opevnenia vznikli súčasne v priebehu 14. storočia (skôr v prvej polovici), rovnako ako veža Kušnierskej brány. **Parkánový múr** vystavali najneskôr v 15. storočí, resp. 1. pol. 16. storočia., najneskôr vtedy vyhlúbili aj prvú **priekopu**, ktorej vnútornú (smerom k mestu) opornú stenu tvoril parkánový múr (eskarpa). Mala aj **vonkajší oporný a obranný múr (kontraeskarpa)**. Pravdepodobne až v priebehu 16. storočia (niekedy okolo polovice, resp. v druhej polovici) pristavali ku kontraeskarpe v mieste Kušnierskej brány predsunuté opevnenie - **barbakán** a vyhlúbili **druhú priekopu**, ktorá však podľa opisov bola obmedzená pravdepodobne len na tzv. Kušniersky taras, t.j. líniu opevnenia na ktorej sa nachádzala aj Kušnierska brána, pričom mala končiť práve v priestore severozápadne od barbakánu. V 19. storočí došlo k nárastu terénu okolo hradieb a pred výstavbou školy terén výrazne upravili – zasypali zvyšky oboch priekop, rozobrali hradby, zvýšili úroveň terénu (oproti stredoveku vzrástla takmer o 0,8 m).

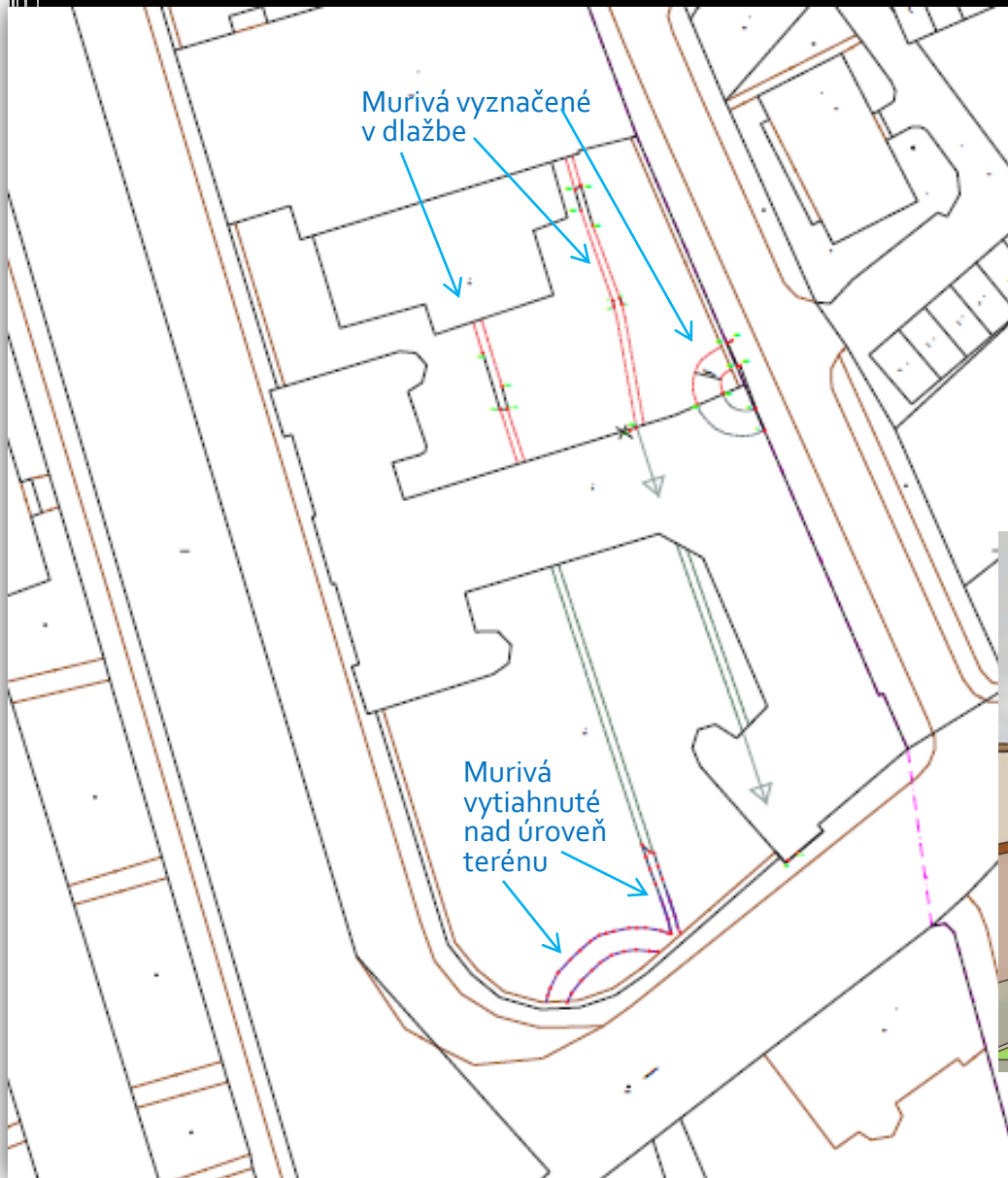
Hlavná hradba bola v stredoveku založená plytko (jej základy siahali len do hĺbky 0,6 m), čo nie je pri mestských opevneniach výnimočné. Zo strany mesta popri nej viedla obslužná komunikácia, dláždená okruhliakmi.

Interpretácia výsledkov výskumu podľa nálezov a archívnych prameňov

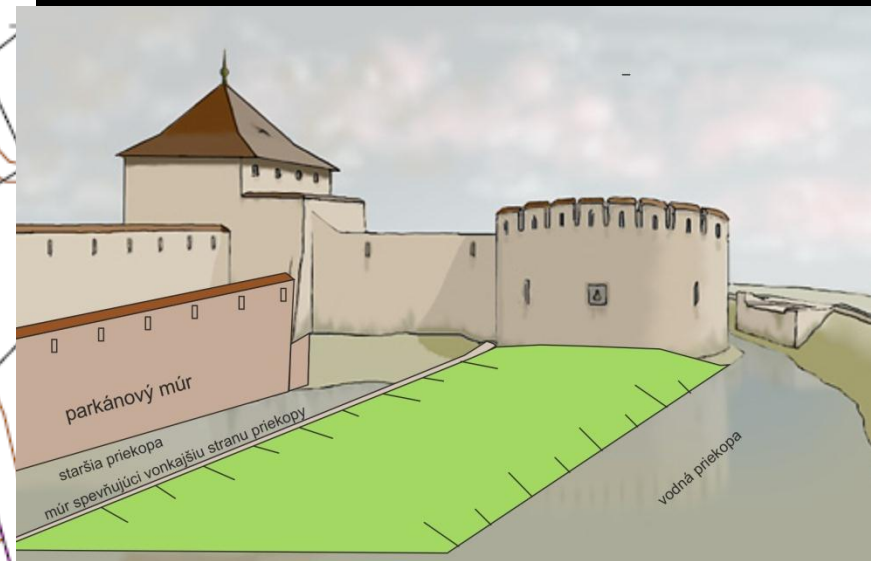
Kušnierska brána v čase svojej najväčšej slávy pozostávala z vežovitého objektu s obdĺžnikovým pôdorysom vstavaným do obvodu hlavného hradobného múru a z predbránia (barbakanu) v podobe okrúhleho rondelu spojeného s bránovou vežou úzkou šíjou chránenou oproti sebe stojacimi múrmi. Podľa G. Bohuša sa v interiéri bránového komplexu medzi hlavnou bránovou vežou a rondelom nachádzala ešte jedna menšia veža, v ktorej bolo mestské väzenie. Z mapových zobrazení však vyplýva, že medzi vlastnou vežou Kušnierskej brány a rondelom sa mohol nachádzať prvok opevnenia v podobe menšej veže, pričom hlavná veža Kušnierskej brány zasahovala do priestoru za vnútornou hradbou smerom k centru mesta. V neskorších opisoch sa táto menšia veža stotožňuje s tzv. Murárskou vežičkou. V opise opevnenia z roku 1603 sa však väznica spomína v Malej veži nachádzajúcej sa severne od Kušnierskej brány, v hlavnom múre mestského opevnenia, o ktorú sa neskôr staral Murársky cech.

V uvedenom opise sa ďalej uvádza, že Kušnierska brána bola od za ňou (v smere od Vyšnej brány) nasledujúcej veže zvanej Malá (Parva) vzdialená 20 siah (ca 37 m). Na základe posledného údaja a rozmervu nami odkrytej bašty ju preto stotožňujeme s **Malou vežou**. Spolu s bránami Vyšná, Nižná a Kušnierska, patrila k najstarším častiam opevnenia.

Návrh na pamiatkovú prezentáciu

Je navrhnuté, aby nálezy mestského opevnenia boli pamiatkovo prezentované. V časti A iba v úrovni terénu – dlažbou inej farby. V časti B – barbakan a kontraeskarpa budú predstavené do určitej výšky nad zemou, pričom k nim budú pripojené informačné tabule.

Možná podoba Kušnierskej bány

(návrh doplnený a vytvorený na podklade

<http://kezmarok-sk.szm.com/opevnenie-studia/index.htm>)

3D sken nálezu barbakánu a kontraeskarpy realizovala spoločnosť Overhead s.r.o. z Kežmarku. Ortofotomapa v pozadí je prevzatá z Google Earth